

УДК 002.2:001.2

Галина Швецова-Водка,
доктор історичних наук, професор
кафедри бібліотекознавства і бібліографії
Рівненського державного гуманітарного університету

Розвиток теорії книгознавства у другій половині ХХ — на початку ХХІ століття

Розглянуто історію формування книгознавства як комплексної науки про книгу та книжкову справу під час теоретичної дискусії 60-х рр. ХХ ст., а також основні системні концепції щодо структури книгознавства 70—80-х рр. ХХ ст. і початку ХХІ ст.

Ключові слова: книгознавство, бібліологія, теоретична дискусія 60—80-х рр. ХХ ст., визначення книги, структура книгознавства.

Дискусія про статус книгознавства, що розгорнулася останнім часом на книгознавчих конференціях і на сторінках спеціальних видань [9; 14; 16; 17; 18], свідчить про актуальність обговорюваної теми. Здавалося б, півстоліття, що пройшли з часу "другого народження" книгознавства на початку 60-х рр. ХХ ст., мали б вже притупити гостроту суперечок, привести до однозначного розуміння книгознавства, його об'єкта і структури, співвідношення окремих книгознавчих дисциплін між собою і з іншими, некнигознавчими науками. Проте цього не сталося, незважаючи на тривале мирне співіснування низки наукових дисциплін під "загальною шапкою" книгознавства.

Історія виникнення і розвитку книгознавства дотепер вже доволі добре вивчена, усім відома і особливо детально і доказово викладена в роботах А. Беловицької [2]. Нею ж досить вичерпно, із заздальгід визначених методологічних позицій розглянуті категорії "книга" і "книжкова справа", а також більшість супутніх понять. Якщо ми хочемо рухатися далі в пізнанні книгознавства, то слід було б або приєднатися до визнаного теоретика книгознавства, або обґрунтувати відмінності власних переконань. Проте в більшості нових виступів автори починають виклад власних ідей ніби "з чистого аркуша", неначе раніше нічого з цього питання не було сказано. Тому вважаємо за доцільне згадати деякі моменти з історії розвитку теорії книгознавства у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст.

Біля витоків книгознавства як комплексної науки.

Історичний підхід показує, що наука під назвою "книгознавство" (франц. — bibliologie, англ. — bibliography; італ., ісп., пол. — bibliologia; нім. — Bucherkunde або Buchkunde) зародилася в кінці ХVІІІ — на початку ХІХ ст. Передумови для її виникнення — знання про книгу — з'явилися значно раніше, як вважають учені [10]. Інтеграція знань про книгу і книжкову справу відбувалася під різними назвами, якими згодом стали позначати окремі галузі книжкової справи або науки про них: бібліографія або бібліотекознавство.

Наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. російськими вченими (М. Лісовським, О. Лов'ягиним та ін.) було порушено питання про формування комплексної науки під назвою "книгознавство" або "бібліологія", яка б об'єднала знання про галузі діяльності, пов'язані зі створенням, розповсюдженням і використанням книги в суспільстві. Цю концепцію під-

тримали українські учені Ю. Меженко, засновник журналу "Бібліологічні вісті" в Києві (1923—1930), і Л. Биковський, котрий створив як орган гуртка бібліологів журнал "Українське книгознавство" (1922), перебуваючи в еміграції в Подєбрадах у Чехо-Словаччині [6].

Знання про книгу пройшли шлях від первинного синкретизму до галузевої диференціації та наступного об'єднання на методологічній основі. На жаль, становлення російського й українського книгознавства-бібліології було насильницьки перервано у 30-ті рр. ХХ ст. Розвиток самостійних книгознавчих дисциплін тривав, але зі значними труднощами. Тільки у кінці 50-х рр. книгознавча наука, як й інші науки суспільного характеру, отримала новий стимул для подальшого прогресу. Важливу роль у цьому зіграло наукове книгознавче видання — продовжувана збірка "Книга. Исследования и материалы", перший випуск якої вийшов у 1959 р. На розширеному засіданні редакційної колегії збірки відбулася дискусія з проблем книгознавства, що поклала початок розробленню основних теоретичних питань: чи є така наука — "книгознавство", а якщо є, то чим вона має займатися [8].

Розвиток радянського книгознавства і надалі проходив у дискусіях. 17—18 грудня 1964 р. було проведено об'єднане засідання кафедр книгознавства і редагування та книжкової справи і бібліографії Московського поліграфічного інституту, відділу оформлення друкованих видань Всесоюзного науково-дослідного інституту поліграфічної промисловості, редколегії збірок "Книга. Исследования и материалы" і представників АН СРСР, Всесоюзної книжкової палати, інститутів культури, найбільших бібліотек та ін. Для затвердження книгознавства як комплексної науки велике значення мали виступи в дискусії члена-кореспондента АН СРСР О. Сидорова і М. Сікорського (на той час — завідувача кафедри книгознавства і редагування Московського поліграфічного інституту, головного редактора збірок "Книга. Исследования и материалы", кандидата історичних наук).

О. Сидоров підкреслив, що "книгознавство є комплексною наукою про книгу", яка "цілком лежить у сфері суспільно-громадських наук". На його думку, "об'єктом книгознавства має бути друк, що розуміється як книгодрукування, розмноження слова за допомогою певних процесів", як "синтез... трьох різних, спрямованих до однієї мети, але спеціа-

лізованих галузей". Перша з них — робота над текстом: створення книги її автором, праця редактора, художника, в цілому праця видавництва над книгою в її друккарській стадії. Друга галузь — книговиговлення або книговиговництво, включаючи процеси поліграфії, типології видань, мистецтва книги. Третя галузь — "бібліографія в найширшому значенні слова" — не лише книгописування, а й книговивчення, аналіз проблем книгорозповсюдження і книгоспоживання. Бібліотекознавство, наголошував О. Сидоров, "переростає межі книгознавства", ставить низку специфічних питань (каталогізація, довідкового апарату, зберігання). Проте книгознавство має узагальнювати знання про книгу, "діалектично єдність усіх складників знання", "визначаючи за кожною з цих трьох великих галузей право на самостійність, на автономний розвиток, на спеціалізацію" [12].

В. Істрін — завідувач відділу друкарської продукції Науково-дослідного інституту поліграфічної технології, доктор філологічних наук — окреслив проблему визначення меж, якими книгознавство відокремлюється від інших наук, вважаючи, що бібліографія і бібліотекознавство цілком входять у книгознавство як особливі та найважливіші книгознавчі дисципліни. Серед найактуальніших на той момент проблем радянського книгознавства В. Істрін назвав: 1) вивчення значення і ролі книги в розвитку суспільства, сучасного стану видавничої справи в СРСР і за кордоном, типології друкарської продукції; 2) історія писемності, книги, друкарської продукції в цілому; 3) організація, економіка, планування видавничої справи; 4) теорія і практика редагування; 5) теорія і практика художньо-поліграфічного оформлення різних типів видань; 6) організація, економіка і планування розповсюдження творів друку; 7) теорія і практика бібліографії; 8) теорія і практика бібліотекознавства [12].

Інші доповідачі відзначили такі проблеми: напрями подальшого розвитку видавничої справи країни і пошуки відповідних їм організаційних форм, тісно пов'язаних з економікою; розроблення історії книги; вирішення основних проблем книжкової торгівлі, особливо таких, як методи вивчення попиту, пропаганди книги; вивчення читача і читання як специфічної форми існування книги в суспільстві; застосування в різних галузях книгознавства досягнень психології та соціологічних методів. Й. Баренбаум стверджував: "Основні напрями, якими повинне займатися книгознавство, — це книговиговництво і книгорозповсюдження, тобто видавнича справа, книжкова торгівля, бібліотечна справа, їх історія, теорія і практика... Помиляються ті, хто прагне вивести за межі книгознавства бібліотечні науки. Бібліотекознавство і бібліографія є найважливішими інтегральними частинами книгознавства" [12].

Зазначимо, що серед проблем розвитку книгознавства учасники наради досить часто називали проблеми організації практичної діяльності видавництва, книжкової торгівлі, створення бібліографічного репертуару тощо. Таке поєднання завдань науки і практики можна спостерігати і в наступні роки, аж до сучасних виступів з проблем книгознавства. Проте в той період, очевидно, багато практичних питань "дозволялося" ставити і обговорювати тільки в теоретичному плані. А нині автори виступів могли б уточнити, що потрібно досліджувати ученим, що — вирішувати організаторам книжкової справи, а що під силу тільки суспільству в цілому, враховуючи розвиток його економіки, стан системи освіти та культури загалом.

Прагнення до об'єднання науки про книгу і книжкову справу в єдиний комплекс не було одностайним. Заперечення з боку представників наук про видавничу справу і книжкову торгівлю найчіткіше висловив Ю. Дінерштейн [3; 7]. На його думку, поняття "книжкова справа" слід обмежити виробництвом і розповсюдженням книги, а книгознавств-

во — науковими дисциплінами, що вивчають ці процеси. Використання ж книги відбувається за межами книжкової справи, тому науки, що вивчають його, — бібліотекознавство і бібліографознавство — не повинні входити до книгознавства.

Проти "підпорядкування" своєї науки єдиному книгознавству виступили відомі бібліотекознавці Ю. Григор'єв і О. Чубар'ян [13]. Ю. Столяров висловив думку про частковий перетин об'єктів вивчення книгознавства і бібліотекознавства, а саме тільки щодо дослідження документа як елемента бібліотечної системи. Склад і структуру книгознавства в цілому Ю. Столяров не розглядав, а тільки зазначив, що до предмета "чистого" книгознавства "входять усі зв'язки і опосередкування елемента Д [документа] (включаючи бібліотечні)". Заперечуючи проти трактування предмета книгознавства як зв'язку "книга—читач", учений зауважив: "Книгознавця цікавлять взаємини книги не лише з читачем, але й автором, редактором, бібліотекарем тощо. Книгознавство використовує дані соціології книги, а не прагне поглинути інші науки, що вивчають книгу" [15]. Так формувалася концепція часткового перетину книгознавства з бібліотекознавством.

Системні концепції книжкової справи і книгознавства. Велике значення для усвідомлення дисциплінарного складу книгознавства мали публікації А. Барсука, особливо його принципова схема книгознавства [1], що не обмежується простим переліком наукових дисциплін або проблем, які пропонувалося вирішити книгознавству. Методологічною основою розроблення структури книгознавства стали уявлення про його об'єкт — книжкову справу. На думку автора, різні галузі книжкової справи "відбивають етапи створення і функціонування книги в суспільстві". Серед них: редакційно-видавнича справа, оформлення книги (мистецтво книги), бібліографічна справа, статистика друку, бібліотечна справа, книготоргівельна справа. Проте об'єктом книгознавства виступає не лише книжкова справа, а й "твори писемності і друку під кутом зору читача і у взаємодії з ним".

Кожна особлива книгознавча дисципліна покликана, на переконання А. Барсука, аналізувати "історичний і сучасний досвід" відповідної галузі книжкової справи, бути її історією, теорією, методикою і організацією. Окремі дисципліни присвячуються вивченню історії книги і читачезнавству (історії, соціології та психології читача). Крім того, науковець вважав, що потрібно сформулювати загальну теорію книгознавства, яка "покликана здійснювати або координувати дослідження, що підсумовують і синтезують висновки по комплексу в цілому".

Переваги запропонованої та обгрунтованої А. Барсуком структури книгознавства незаперечні. Це — чіткість методології, визначення меж кожної книгознавчої дисципліни і книгознавства загалом, розмежування понять "книжкова справа" і "книгознавство". Проте, як і будь-яка схема, вона не змогла врахувати і репрезентувати усі внутрішні структурні особливості книгознавства, зокрема можливість виділення інших складових частин книжкової справи і відповідних їм наукових дисциплін, а також взаємодію і перетин окремих з них.

Недоліки вказаної схеми структури книгознавства А. Барсука спробував подолати Є. Немировський [11]. Складові частини книжкової справи він запропонував виділяти відповідно до стадій перероблення соціальної інформації в процесі створення і використання книги. Такими стадіями він вважав: опрацювання інформації, її реєстрацію (фіксацію), розповсюдження (передавання), зберігання, пошук. Відповідно, складовими частинами книжкової справи були названі: редагування, поліграфічне виробництво, книжкова

торгівля, бібліотечна справа, бібліографія. Їхнім вивченням мали займатися науки: про видавничу справу, поліграфічне виробництво, бібліополістика (наука про книжкову торгівлю), бібліотекознавство, бібліографознавство.

Є. Немировський пояснював, що ці дисципліни не повністю відокремлені одна від одної, оскільки існують ділянки, в яких вони перетинаються. Книгознавство ж як комплексна наука охоплює усі перераховані наукові дисципліни, але не повністю: у кожній з них існують частини, які виходять за межі книгознавства. Таке співвідношення було наведено на схемі, побудованій у вигляді діаграми, де кожна з дисциплін перетинається з двома сусідніми і з третьою галуззю, названою автором "книгознавством". Таким чином було показано, що зміст окремих дисциплін тільки частково входить до складу книгознавства.

Новизна концепції Є. Немировського та її позитивний вплив на наступний розвиток книгознавства полягали в тому, що для з'ясування його структури був застосований інформаційний підхід, тобто формування складових частин книжкової справи і окремих книгознавчих дисциплін пов'язувалося з рухом інформації в суспільстві. Деякі з них були показані не просто як розташовані поряд, а взаємно пересічні. Проте ділянки взаємоперетину окремих дисциплін обмежуються двома сусідніми, тоді як можна було б говорити і про перетини з іншими дисциплінами. Суть же самого книгознавства, як у межах перетинів, так і поза ними залишилася нез'ясованою. Крім того, наука про поліграфічне виробництво не вписувалася в уявлення про книгознавство як науку суспільну, гуманітарну. Усе зазначене не перешкодило цій концепції згодом стати головною в теорії книгознавства.

Наступним етапом у розвитку уявлень про об'єкт і структуру книгознавства стали роботи А. Беловицької [2]. На її думку, "не домовленість учених, а єдність предмета книгознавства і обґрунтоване уявлення про його структуру зумовлюють єдність самої науки". Вчена та її колеги-однодумці розробили системно-типологічну концепцію книгознавства, яка базується на комунікаційному підході до аналізу суті книги: визнанні того, що вона є одним зі способів існування і руху соціальної інформації в суспільстві.

Початковим моментом цієї теорії виступає інтерпретація "свідомості" як комунікаційного процесу. А. Беловицька пише: "Виходячи з цього, книгу можна кваліфікувати як один із способів організації з усвідомленою метою однієї форми соціальної інформації в іншу, відносно складнішу"; "книжкова справа на цьому рівні є однією з форм процесу існування і руху семіотичної інформації в одній із підсистем комунікаційного процесу "свідомість". Дослідниця вважає, що "документ у комунікаційному процесі правильніше визначити як діалектичну єдність семіотичної (знакової) інформації та матеріального носія. І в цьому сенсі книжкове видання — теж документ" [2].

У результаті аргументованого аналізу суті книги А. Беловицька дійшла висновку: "В найширшому значенні, на рівні об'єктивного змісту цієї книгознавчої категорії, "книга" є спосіб соціальної комунікації, спосіб існування, руху, розвитку соціальної інформації в інформаційному процесі "суспільно-практична діяльність"; опосередкована в комунікаційному процесі "свідомість" діалектичною єдністю форми соціальної інформації, процесу і скороминущого проміжного результату її руху, іншими словами, на цьому рівні книга є спосіб існування, руху, розвитку семантичної інформації", а книжкове видання — це матеріальна, предметна форма існування книгознавчої категорії "книга" [2].

Книжкова справа при цьому розуміється як "спосіб існування, тобто процес і скороминущий проміжний резуль-

тат існування книги в суспільстві". Її складові частини охарактеризовані так: найзагальнішою формою існування книговиробництва є справа книговидавця; найзагальнішою формою існування книгорозподілення в процесі "книговиробництва — книгорозподілення — книговідтворення" є книготорговельна і бібліотечна справа; бібліографічна справа є зворотним зв'язком, управлінським процесом у книжковій справі [2].

Книгознавство кваліфікується як наука про книгу в книжковій справі. Її складовими частинами є загальне книгознавство і часткові книгознавчі дисципліни, серед яких: книговидавниче і редакційно-видавниче знання, бібліополістика, бібліотекознавство і бібліографознавство.

Вчена визначила і охарактеризувала завдання і напрями досліджень кожної з книгознавчих дисциплін, зокрема: "Загальне книгознавство як теорія книги і наукового знання про неї має бути концептуальною системою змістовно інтерпретованих категорій, понять, визначень, суджень, тверджень, сформульованих законів, закономірностей, гіпотез. ... При розробленні частководисциплінарної організації книгознавчого знання, природно, необхідно спиратися на історичні традиції розвитку і диференціації книгознавства, на сучасні теоретичні досягнення у межах окремих книгознавчих дисциплін і на можливість їхнього узагальнення з позицій системно-типологічної концепції". Кожна з охарактеризованих дисциплін є відносно цілісною і самостійною підсистемою у межах спеціального книгознавчого знання [2].

За межами загального книгознавства і часткових книгознавчих дисциплін в концепції А. Беловицької залишилися ті, що традиційно розглядаються в межах книжкової справи і зараховуються до науки про книгу: читачезнавство, дослідження мистецтва книги, статистика друку. Пояснювалося це тим, що кожна із зазначених наукових дисциплін є суміжною до книгознавства, а предмет досліджень у них лежить за його межами.

Загалом концепція книгознавства, викладена А. Беловицькою, найчіткіше розроблена методологічно, віддзеркалює як історію, так і сучасний стан і майбутній розвиток книгознавства у системі наук про соціальну інформаційну комунікацію. Звернемо увагу також на тезу про те, що книга є документ; залишилося тільки з'ясувати, чим вона відрізняється від інших документів і в якому співвідношенні знаходяться книгознавство і документологія. Суттєвим внеском А. Беловицької є розроблення проблематики загального книгознавства; дослідниця також робить висновки про те, що немає особливих учених-книгознавців поза спеціальними книгознавчими дисциплінами, а загальнокнигознавчі питання потрібно вирішувати спільними зусиллями.

Наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. проблемами методології книгознавства активно займався М. Єльніков. Проте в його публікаціях відчутна деяка розгубленість: "Книгознавство — у минулому, в майбутньому або ніде?" [5]. Учений виходив з тези, що в книгознавстві "відсутні дослідження, що перетворюють емпіричні накопичення в теоретико-методологічний арсенал книгознавства". Дивно, що поза його увагою залишилися праці А. Беловицької, С. Омилянчука, О. Гречихіна, А. Барсука, Й. Баренбаума, І. Моргенштерна і багатьох інших авторів, котрі розглядали деякі окремі питання загального книгознавства.

Звернення книгознавців до теорії комунікації науковець сприйняв як відмову від пізнання природи, суті та функцій книги, а введення категорії документа — як спробу прив'язати книгу до "інформаційних однокенок". М. Єльніков порушує питання: чи існує взагалі книгознавство як самостійна, специфічна форма (не кажучи вже про систему)

наукового знання, якщо самі книгознавці осмислюють її тепер або крізь призму теорії засобів масової комунікації, або у складі наук інформаційно-комунікаційного циклу, або в комплексі соціально-комунікаційних наук, або як частину соціальної ноосфери, що зветься тепер документологією? Важко зрозуміти, чому існування книгознавства "у складі якихось циклів і комплексів" видається його загибеллю, а не розвитком методологічного потенціалу.

Сам же М. Єльніков пропонує книгознавчому співтовариству свою модель книгознавства, в якій "окремі, розрізнені знання інтегруються в сукупності" першого, другого і третього ряду. Це досить складна конструкція, в якій знайшли місце як традиційні для книгознавчих праць уявлення про склад книгознавства, так і низка новацій. Зокрема, тут названі: історія, теорія, методологія; типологія, соціологія, психологія; культура, мистецтво книги, теорія редагування; бібліографознавство, бібліотекознавство, читачезнавство; економіка, статистика книги, теорія книжкової торгівлі, теорія книжкового права; бібліографія, бібліофілія, теорія книжкового знака [4]. Не аналізуватимемо правомірність виокремлення кожної з означених дисциплін як самостійної (хоча викликає подив класифікація бібліофілії і теорії книжкового знака як наукових дисциплін). У будь-якому разі, на думку М. Єльнікова, за наявності правильної методології на книгознавство чекає розквіт, що позначиться появою нових, окрім згаданих, наукових дисциплін: філософії книги, системології книги, методології книжкової справи, теорії книжкового маркетингу і багатьох інших.

Вважаємо, що М. Єльніков необгрунтовано відмовив у системності попереднім концепціям науки про книжкову справу. Можливо, вони ще не давали повного уявлення про всі складові книжкової справи й їхні проблематичні зв'язки, але будувалися вже на певній методологічній основі, а не шляхом простого перерахування проблем, що вимагають вивчення.

Список використаної літератури

1. Барсук А. И. Библиографоведение в системе книговедческих дисциплин : методол. очерк / А. И. Барсук. — М. : Книга, 1975. — 206 с.
2. Беловицкая А. А. Общее книговедение / А. А. Беловицкая. — Режим доступа: URL: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook011/01/index.html?part=003.htm> (дата обращения: 04.08.2012). — Загл. с экрана.
3. Гречихин А. А. Книжное дело как система / А. А. Гречихин. — М., 1990. — (Издательное дело : обзор. информ. / НИЦ "Информпечать"; вып. 4.). — 248 с.
4. Єльніков М. П. Феномен книги : (теор.-гносеол. аспект) / М. П. Єльніков // Книга : исслед. и материалы. — М., 1995. — Сб. 71. — С. 53—68.
5. Єльніков М. П. Книговедение — в прошлом, в будущем или нигде? / М. П. Єльніков // Книга и мировая цивилизация : материалы Одиннадцатой междунар. науч. конф. по пробл. книговедения, Москва, 20—21 апр. 2004 г. : в 4 т. — М., 2004. — Т. 1. — С. 49—52.
6. Ківшар Т. Книгознавча концепція Левка Биковського подебрадського періоду (1922—1923) / Т. Ківшар // Вісник Львівського університету. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. — 2008. — Вип. 3. — С. 145—156.
7. Ленский Б. В. Книгоиздание в системе книжного дела / Б. В. Ленский // Книга : исслед. и материалы. — М., 1995. — Сб. 71. — С. 10.
8. Ленский Б. В. Этапы большого пути: к 40-летию выхода в свет сборника "Книга. Исследования и материалы" / Б. В. Ленский // Книга : исслед. и материалы. — М., 1999. — Сб. 77. — С. 5—14.
9. Лютов С. Н. Актуальные проблемы развития книжного дела и науки о книге / С. Н. Лютов // Вестник Челябинской государственной академии культуры. — 2012. — № 1. — С. 18—21.
10. Мигонь К. Библиографическая родословная науки о книге и современная библиология: последствия и перспективы / К. Мигонь // Труды Международного библиографического конгресса (Санкт-Петербург, 21—23 сент. 2010 г.). Ч. 1 / Рос. нац. б-ка. — СПб., 2012. — С. 30—38.
11. Немировский Е. Л. Некоторые вопросы общей теории книговедения и история книги / Е. Л. Немировский // Проблемы рукописной и печатной книги / Акад. наук СССР, Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина. — М., 1976. — С. 11—19.
12. Обсуждение назревших проблем советского книговедения // Книга : исслед. и материалы. — М., 1965. — Сб. 11. — С. 270—290.
13. Программа-минимум кандидатского экзамена по специальности 05.25.03 — "Библиотечное дело, библиографоведение и книговедение" по историческим, педагогическим и филологическим наукам // Библиотечное дело, библиографоведение и книговедение как единая научная специальность : полный курс лекций для аспирантов и соискателей по типовой программе канд. минимума : учеб. пособие для аспирантов и соискателей по спец. 05.25.03 Библиотечное дело, библиографоведение и книговедение / Ю. Н. Столяров. — Орел, 2007. — С. 258.
14. Соколов А. В. Многомерная структура книговедческого знания / А. В. Соколов // Книга : исслед. и материалы. — 2012. — Сб. 98/99. — С. 13—29.
15. Столяров Ю. Н. Библиотека как система / Ю. Н. Столяров // Книга : исслед. и материалы. — М., 1984. — Сб. 49. — С. 73—74.
16. Столяров Ю. Н. Методологические проблемы книговедения : (отклик на статью К. М. Сухорукова "Вместе или порознь: о теории и практике книговедения") / Ю. Н. Столяров // Книга : исслед. и материалы. — 2012. — Сб. 98/99. — С. 30—48.
17. Сухоруков К. М. Вместе или порознь: о теории и практике книговедения / К. М. Сухоруков // Книга : исслед. и материалы. — 2012. — Сб. 95. — С. 5—11.
18. Шомракова И. А. Отечественное книговедение в XXI веке : проблемы и перспективы / И. А. Шомракова, Д. А. Эляшевич // Библиосфера. — 2012. — № 3. — С. 9—12.

Рассмотрена история формирования книговедения как комплексной науки о книге и книжном деле во время теоретической дискуссии 60-х гг. XX ст., а также основные системные концепции относительно структуры книговедения 70—80-х гг. XX ст. и начала XXI ст.

History of forming of bibliology as a complex science about a book and book business during a theoretical discussion 60th of the XX century is considered, and also basic system conceptions in relation to the structure of bibliology 70—80th of the XX century and beginning of the XXI century are analyzed.

Надійшла в редакцію 29 січня 2013 року